

Pīvuo daug anū mačiau,
I degota paprašiau.
Ka prispausdavau tarp pėrštu,
Tā lašioka roda, tēršta
Liūb tēn tekštēlies ī ronka.
Aļ palēsiu liūb ī lonka.

Naskriaudiem tū muzikontu,
Kartās liūb tik išsigonsma,
Jie par staigē šuoks unt ronku.
Nieka tikrā nasibaidiem,
Pelkis i miškus išbraidiem,
Puo medžius kap paukštē skraidiem.

Net i pelki su kiaurīmiem,
Jūda vondens marmalīniem
Bova mums kap ežerā.
Viskuo ī anuo pilnā.
Vuo kap sauli nusilēs,
Liūb perkūnvuožē mekens.

Kāp ana pradies nutūpti,
Pelki liūb pradies duksūti.
Pripuškieš visur migluos
Kap iš kobila tešluos.
I žinuos tumet visi:
Būs rītuo dīna graži.

.....

Vuoi, kīk daug gali šnekieti,
Ton, kas bova, apgailieti,
Ka dabā palikuom vīni –
Viskon kažin kas išskīni,
Iškabalkštiji, išvari,
Sau erdvies tik pasidari,
Ka savie pats užsidari:
Viskon „techniškā“ jau dari.

Esu iš senuos gadīnis,
Ka gīvenuom dā na vīni.
Iš širdīs nieks naištrauks,
Kon sugieri mona kraus.
I gīvens munī, gīvens,
Kuol tik atmintis rusens.
Kuol dā žemi muni laika,
Aš nešūsi sava laika.

Satyros elegancija senojoje Palangos spaudoje

Dainora KANIAVIENĖ

„Plekšnės“ juokai: aristokratiškos Palangos kronikos

Grafų Tiškevičių iniciatyva Palangos kurorte 1886 m. birželio mėnesį pradėtas prancūzų kalba leisti humoristinis periodinis leidinys „La Limande“ („Plekšnė“), paantraštė – „Journal hebdomadaire pour la saison de bains a Poląga“ (*Savaitinis Palangos maudymosi sezono laikraštis*) yra laikomas seniausiu žinomu Palangos periodiniu leidiniu. Jis įtrauktas į įvairius žinytus, 1920 m. buvo aprašytas prof. M. Biržiškos, kuris ilgą laiką yra tyrinėjęs Lietuvos spaudą. Tad Palangos spaudos istorija pradedama skaičiuoti nuo „La Limande“. Tuo tarpu Lietuvoje seniausias žinomas laikraštis datuojamas 1760 metais. Jis buvo leidžiamas lenkų kalba. Prancūzų kalba Lietuvoje laikraščiai pradėti leisti 1802-aisiais. Taigi, bendrame Lietuvos spaudos kontekste Palangos „Plekšnė“ nėra nei seniausias, nei vienintelis ir ankstyviausias prancūziškas periodinis leidinys, bet palangiškiams jis labai svarbus, todėl bendruomenėje ir dabar sulaukia ypatingo dėmesio.

Palangos viešojoje bibliotekoje saugomos jo 1886 m. pirmųjų keturių numerių kopijos. Jos yra knygrišykoje tvarkingai įrištos į raudoną aplanką, ne kartą eksponuotos įvairiose miesto kultūros įstaigose. Šias kopijas iš Vilniaus parvežė ir Palangos bibliotekai perdavė žymi mūsų krašto lituanistė, kraštotyrininkė, ilgametė Kraštotyros draugijos pirmininkė Emilija Adiklienė (1906–1993). Ji pasirūpino ir leidinio dviejų numerių vertimu iš prancūzų kalbos. Šiandien šie vertimai saugomi jos archyve Palangos bibliotekos kraštotyros fonde. Kiti numeriai į lietuvių kalbą išversti Palangos viešosios bibliotekos iniciatyva.

„La Limande“ seniai yra ne tik Palangos kraštotyrininkų ir istorikų tyrinėjimo objektas. Juo domisi ir mokslininkai, apie jį rašoma istorijos, kultūrologijos studentų darbuose. Vieni tyrinėja laikraštį, išleistą originalo – prancūzų kalba, kiti naudojami Palangos viešojoje bibliotekoje saugomais jo vertimais. „La Limande“ yra suskaitmenintas ir dabar pasiekiamas Lietuvos mokslo akademijos Vrublevskių bibliotekos registruotiems vartotojams bibliotekos internetinėje svetainėje.

Netikėtas radinys Vrublevskių bibliotekoje

2025-aisiais metais 160-osioms grafo Vladislavo Tiškevičiaus gimimo sukaktuvėms atminti rengiau apie jį straipsnį. Tiškevičių laikais šis jaunas grafas Palangos kurorte buvo įvairių kultūrinių renginių, tarp jų ir vaidinimų, organizatorius, tikėtina, kad ir laikraščio „La Limande“ redaktorius, pasirašinėdavęs prancūzišku slapyvardžiu p.Monstre (*Pabaisa, Baidyklė*). Norėdama apie jį daugiau sužinoti,

atidžiau patyrinėjau jo veiklą spaudos draudimo laikotarpiu, pasidomėjau to meto satyros apraiškomis Lietuvos periodikoje.

Vilniuje veikiančios Vrublevskių bibliotekos periodikos fonde rinkdama medžiagą straipsniui apie grafą turėjau progą pamatyti ne tik keturis 1886 m. originalius laikraščio numerius, bet ir Palangoje leisto „La Nouvelle Limande“ („Naujoji Plekšnė“) leidinio 21 numerį. Jis apgaulingai panašus į proginį „La Limande“ numerį, tik šiek tiek skiriasi pavadinimas, be to laikraščio sporto skiltyje aiškiai parašyta, kad leidinys ėjo ir praėjusią vasarą. Į akis krenta tai, kad tiek „La Limande“, tiek ir „La Nouvelle Limande“ būdingas satyriškas žvilgsnis į problemas bei dėmesys madai.

Kurorto satyra, Palangos kasdienybė

Humoristinis leidinys „La Limande“ įdomus daugeliu aspektų, kalbos požiūriu – taip pat. Pabrėžtinai išryškintas jo stilistinis kodas – ironija signalizuoja bent du teksto vertybinius planus. Kalbos galia įveikia socialinį slenkstį – pirmojo asmens pozicija traktuotina tarsi besismaginančio rašančiojo kaukė, sudaranti galimybę netiesiogiai įsitraukti į linksmą Palangos „tuštybės mugę“, ją režisuoti. Satyros žanras čia – kaip naujų savivokos pavidalų atsiradimo, savito dialogiško atsako į procesus galimybė. Perdėta vaizdavimo elegancija neretai padvelkia marionečių teatro komizmu.

Laikraščio tekstai ryškiai susieti su Palangos kurorto erdve. Jokio kito to meto žanro, net ir publicistinės prozos tekstai nebuvo taip panirę į kasdienės vietos realijas, topografiją, gyvenimą, kaip jame išspausdinti nedideli satyriniai „La Limande“ straipsneliai. Pasivaikščiojimas, atsitiktinis susitikimas gatvėje, nugirstas pokalbis – šie kurortiniai neoficialaus bendravimo, keitimosi išgirsta informacija įpročiai buvo tampę pagrindinėmis satyrinio teksto siužetą atskleidžiančiomis formomis. Jos itin palankios šiam žanrui būtent dėl kurorto erdvės heterogeniškumo (kaip tik čia natūraliai susitinka skirtingi žmonės, sklendo įvairios vertybės). Iš tikrovės tirštumo, vertybinio susimaišymo įspūdžio ir gimsta satyra.

Mada, flirtas ir aristokratiškas skonis

Madingoji Palanga, stilingosios ponios ir pokylių kultūra, įvairios kurortinės poilsiautojų skonio

La Limande: journal hebdomadaire pour la saison de bains a Polaga / redacteur M. Monstre. Palanga, 1886, nr. 3, p. 1

apraškos – visa tai buvo ne tik žurnalisto subtiliai užfiksuota mados biuletenio satyros išraiška, tad šie publikacijų aspektai verti atskiros analizės. Manychiau, kad jas galima vertinti kaip mados žurnalistikos užuomazgas: autorinis žvilgsnis, pastabos, lyginimas, kritiškumas. Bet galima įžvelgti ir kur kas daugiau: autoriaus požiūrį į madą, rengimosi stilių, dekoratyvumą. Viskas pateikta grožiai, skoningai. Tai matosi visuose keturiuose 1886 m. vasarą išleistuose „La Limande“ numeriuose. Tai nestebina žinant, kas buvo leidinio redaktorius.

Vyrų stygius, jojikių rūpesčiai ir įvairios pramogos

1892 m. „La Nouvelle Limande“ jautriai šaipomasi iš moterų emancipacijos. Jos priežastimi nurodomas vyrų trūkumas ir tuo metu siautusi cholera. Yra išspausdintas vietinės čiauškutės laiškas atliepia vyrų trūkumo kurorte temą, hiperbolizuojant tai iki dramos, vertos redaktoriaus išmintingo patarimo. Juokų skiltyje blusos įkandimas ironiškai lyginamas su „socialine lygybe“, taip įvardijant vabzdžio misi- (Nukelta į 64 p.)

Palangos grafitis Vladislovas Tiškevičius (1865–1936), Rusijos imperijos vidurinės karo mokyklos kadetas. Fotografas S. Ptašinskis. 1880 m. Nuotrauka saugoma Kretingos muziejuje, KM-IF6947

ją. Tai užuomina į tuo metu Europoje plitusias socialistines idėjas, pateikiama per kurortinio flirto ir juokų prizmę.

„La Limande“ dėmesį traukia mados skiltis (kas be jos?). „La Nouvelle Limande“ mados funkcija įvardijama meilė. Grožis yra laiptelis link meilės. Skonis ar figūros trūkumai nėra problema, nes Palangoje yra adatų meistrių. Viena jų prilyginama garsiausiai to meto Paryžiaus aukštosios mados pradininkei Charles Frederick Worth. Tai didžiausias įmanomas komplimentas vietinei siuvėjai. Visas tekstas parašytas emociškai, naudojant daug epitetų (tai buvo būdinga ano meto mados žurnalams). Įdomiausias – leidinio ketvirtasis (paskutinis) puslapis, kuriame yra sporto skiltis. Joje apgailestaujama, kad praėjusią vasarą jis buvo praleistas, tad šįkart rašoma apie jodikę, teniso aikštelės įrengimą, nes krocketas esą senokai užmirštas. Siūloma iš-

mėginti plaukimą. Šis puslapis vertingas tiems, kas domisi Lietuvos sporto istorija. Autorius žavisi žemaitukų charakteriu. Tai rodo, kad anuo metu ši lietuviška žirgų veislė tarptautinės aristokratijos buvo vertinama. Tekstas patvirtina, kad 1892 m. Palangoje atsirado lauko teniso aikštelės, kurios tuomet buvo didelė naujovė ir prabangos ženklas.

„La Nouvelle Limande“ yra unikalus XIX a. pabaigos Palangos kurortinio gyvenimo artefaktas. Žvelgiant į jo kalbą, stilistiką, galima išskirti kelis esminius bruožus, kurie atspindi aristokratišką kultūrą ir leidinio tipą. Faktas, kad laikraštis parašytas prancūziškai, o ne lenkiškai ar rusiškai, yra aiški nuoroda į tikslią auditoriją. Prancūzų kalba tuo metu buvo Europos aristokratijos, diplomatijos kalba, taigi, leidinio turinys buvo skirtas ir prieinamas tik tiems, kurie priklausė tam tikram socialiniam sluoksniui. Leidinio stilius yra pabrėžtinai lengvas, žaismingas ir persmelktas tuometinės prancūziškos rašto kultūros įtakos – aštrumo bei sąmojingumo. Rimti dalykai (cholera, emigracija, socialinės reformos) pateikiami per buitinių nepatogumų ar kurorto apkalbų prizmę. Tekstams būdinga XIX a. pabaigos romantizuota ir kiek teatrališka retorika. Kasdienės kurorto bėdos (vyrų trūkumas), teniso aikštelės įrengimas aprašomos išpūstai stipriai: šventa baimė apima dėl katastrofos. Beveik būtų galima teigti, kad tokia dramaturgija yra geltonosios spaudos ištakos. Stilistika keičiasi priklausomai nuo rubrikos. Oficialioji dalis sausesnė, informatyvesnė, tačiau vis tiek įpinama subjektyvi nuomonė, o štai mados ir sporto skiltyse dominuoja aukštasis stilius – naudojamos sudėtingos metaforos. Kalbos žaismas ypatingai įtaigus anekdotuose.

Grafas, kūręs mažąją Palangą Lentvaryje

„La Nouvelle Limande“ leidyba veikiausiai sustojo tada, kai grafas Vladislovas įsimylėjo draugo seserį kunigaikštę Kristiną Mariją Aleksandrą Liubomirską, ją 1893 m. vedė ir šeimos dvarvietę ėmė formuoti Lentvaryje, ten bandydamas atkurti mažąją Palangą. Lentvario rūmų parką, kaip ir brolio Felikso Palangoje statytų rūmų projektą, parengė žymiausias ano meto Europoje landšaftų kūrėjas – prancūzų parkų architektas Édouard'as François André su sūnumi René.

Kad V. Tiškevičius turėjo estetinę pajautą, akivaizdu. Ko verta vien jo sukaupta vertinga meno kolekcija, tapusi Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus rinkinio dalimi.

Na o jo jaunystės išdaigos – satyros žiupsniai laikraštyje „La Limande“, mano supratimu, yra ne tik reiškinys Lietuvos periodikoje, bet ir svarbi detalė Lietuvos kultūros istorijoje. Šmaikštūs, ironiški intarpai, pastebėjimai atskleidžia grafo požiūrį į estetiką, kurortinę kultūrą, to meto dorovės sampratą.